

代序]

藏族谚语诗选 ..... 1  
 ..... 3  
 ..... 10  
 ..... 15

张 积 成  
 刘 耀 宗

58

60

8

一九七九年九月

## 藏谚——“丹拜”浅说

### (代序)

在藏语的语言海洋中，藏语的“丹拜”象数不清的宝石一般，闪闪发光，起着独特的作用。在藏族民间口头创作文艺总库中，它形式之优美，措辞之得当，主题之广泛，简直使人惊叹不止。目前虽没有见到专集收集，但在人们的口头交谈中，不绝于口，尤其在逢到喜庆宴会，调解纠纷，以及办理外交事务的场所，必须要请一位善于辞令的“夏克”（མགས་མཁུངས།），充当其事。在那滔滔不绝的语言洪流中，出现一串串警语的珍珠——谚语，给语言增加了不少色彩。它用在文学作品中“自然使文字分外精神。”（鲁迅语）最流行于藏族民间的《猴鸟<sup>的</sup>故事》（ཉེ་སྐྱལ་གཏམ་རྒྱུད།）、格萨尔王传》（རེམ་ཐུང་གི་མར་གྲལ་པའི་རྒྱུད།）、《说不完的故事》（མ་རྩ་ཅི་སྐྱུང་།）等书，都恰当地运用了口语中流行的喻意状物的谚语、成语和俗语、语汇丰富，词句畅达，博得了广大劳动人民的爱好和珍视。

翻阅解放以来发表在《民间文学》、《青海藏文报》、《西藏日报》及《西藏文艺》等报刊杂志上的藏族谚语，以及自己收集到少量的藏族谚语，尽管是九牛之一毛，笔者就自己学习所得，关于藏族谚语的主题内容和<sup>艺术</sup>表现手法，作些粗浅的分析，不当之处，请不吝赐教。

## 一、“丹拜”的主题内容

任何一个民族语言都是与该民族特定的自然环境和地方特色相联系着的。从藏族谚语里，我们可以感到浓厚的高山和草原生活气息，在眼前展现出一幅幅藏族地区的风景图：这里有清静、高耸入云的雪山，和高踞雪山威武的雄狮；有陡峭壁立的岩峰，和围绕岩峰盘旋翱翔的苍鹰。有宽坦的牧场，碧草如茵、百花盛开、牦牛低头吃草，烈马纵情驰骋，白云般的羊群点缀着大地。如：

9 སེང་ཤེ་གུ་གངས་རི་བཅད་ལ་སེང་ཤེ་རེད།

seng se ge gang se ri bsdad na seng se red

སེང་ཤེ་ཐང་ལ་བཅས་ན་ཉ་ཀན་རེད།

seng se thang la babs na khyi rzan red

狮子踞雪云称雄狮，

下到平是滩老狗。

11 ཐང་ཤིང་ཤུགས་པ་པ་མོས་གནོན་པར་མ་སྐྱལ་ན།  
thang shing shugs pa ba mos gnou bar mi skrag

na

རི་བོ་ཆེན་པོ་གངས་གྲིས་གནོན་པར་སྐྱལ་དོགས་མིད།

ri bo chen po gangs gis gnou par skrag dogs me

松柏不怕霜冻，

大山岂怕雪压。

ཇུ་རྩ་ཇུའི་མགོ་ཁྱེད་མཁའ་གྲུལ་རྟེན།

chu rmé chuvi mgo khungs rm al rgya red

རྟོ་གས་དང་མའ་རབྱུང་ཁྱེད་ཇུ་རྟེན་རྟེན།

rdo gasng mri vbyung khu ngs rdza ri red

黄河的源头在“玛加”，

青石之家在山崖。

其中牛羊、马群、草原与藏族人民生活非常密切，马，在藏族人民心目中，有着特殊的地位，《格萨尔王传》对于马的描绘，从皮毛骨骼，到马的性格、智慧，一气竟用了三十九组二百十九行诗句，说马跑起来“犹如长虹舞太空”，“好似青龙过太虚”，“宛如碧空走流星”等等。在谚语中与马有关系的如：

ཁྱེད་རྩ་(དང་)དང་རྟེན།

khyod rd( dang) nga med

ཉུ་རྩ་(དང་)སྐ་མེད།

rtara( dang)sga med

你我不分，

马鞍不离。

ཉུ་ཇུང་ལ་ཞུ་བད།

rta chung la zhou bde

མི་ཇུང་ལ་སྐུལ་བད།

mi chung la sgulbde

马小好骑，

人小灵便。

རྟ་ བཞེག་ ལ་ སྒ་ བཞེས།

rta gcig la sga gnyis

一马备双鞍。

8 V

རྟ་ རྒྱལ་ མ་ བད་ མ་ བང་ ལ་ རྒྱལ།

rta rgyugs nab de mo thang la rgyugs

གཏམ་ བཤད་ མ་ ར་ རྒྱལ་ རྟ་ བཞེས་ ལྷགས་ ཤོད།

gtam bshad na vjig rtan gans lugs shod

马要跑在平滩上，

话要讲在理上。

8

རྟ་ རྣ་ ལྷག་ ར་ བའ་ རྒྱལ་ ཏ་ མཛེས།

rta nor lug ri be ri rgy n du mdzes

རབྱ་ སྒ་ ལ་ རྒྱལ་ ཏ་ མཛེས།

rbru sna kng zhing gi rgyun du mdzes

牛羊马使草原美丽，

五谷给田园添色。

8

རྟ་ རྣོད་ བ་ ཤོར་ མ་ ར་ རྣོད་ བཟས་ ཡོད།

rta rgod po shor na rdzin thabs yod

ཚག་ རྣོད་ བ་ ཤོར་ མ་ ར་ རྣོད་ བཟས་ རེད།

tshig rgod po shor na rdzin thas med

马脱缰有法缚，  
恶言出口无法收。

ཏ་ རག་ རག་ ཐ་ དཀར་ དཀར་ སྒྲི  
rta nag naz bu dkar dkar s kye  
黑马生白驹。

藏谚与不同的民族社会，表现了不同的风俗习惯与宗教信仰，藏族文化传统、风俗习惯有密切关系，表现在谚语里带有特殊的民族色彩。如：

6 བོད་ ཉལ་ ཉལ་ ཐ་ ཉལ་ ཉལ།  
bod nyal nyal khyi nyal nyal  
ཏྲ་ ཉལ་ ཉལ་ སྒྲིག་ ཉལ་ ཉལ།  
rgya nyal nyal staz nyal nyal  
藏民睡觉似狗卧，  
汉民睡觉如虎卧。

把藏族睡觉的习惯与姿态与汉民族形象地作对比，跃然纸上，独具特色。只有藏族牧民、宿草原，住帐房，在长期的生产斗争中养成了这种生活习惯。还有：

བོད་ཀྱི་ཐུལ་མ་ལམ་ན་ཡོད།

bod ki thul ma lam nd yod

གྲུ་ཀྱི་ཐུལ་མ་རྟམ་ན་ཡོད།

rgya ki thul ma ten na yod

藏民的筷子在路旁，

汉民的筷子在店里。

藏民以糌粑为主食，不用筷子，以手伴食。牧民们要吃面食，顺手拣来柴棒、用刀削成简便的筷子，用完扔掉。这在其他民族语言里，是罕有类似现象的。“糌粑”这个词汉语里没有，被借用过来。在藏谚里很多与“糌粑”有关系的如：

རྩམ་པ་རབས་ལྷོ་དང་།

rtsampa vgam rgyu dang

གླང་བུ་བབུད་གཉེས་གཤམ་ཡོད་སྲིད།

glang bu vbud gnyis ga la yod srid

干吃糌粑不能同时吹笛。

༧ རྩམ་པ་ཟ་རྒྱུ་སྤུ་མ་རྩད།

rtsam pa za rgyu sla mo red

སྐད་ཅུ་བཤམ་ལྷོ་དཀར་མ་རྩད།

skad cha bshad rgyu dkar me red

吃糌粑容易，

## 说话却困难

རུས་པ་རང་གིས་བཀུས་ནས།

rtsam pa rang gis brkus nas

རུས་ཁྱུག་མིའི་མགོར་སྐྱེ།

rtsam khugmi vi mgor skon

自己偷了糌粑，

把糌粑袋子戴给他人。

等等。这是自古以来，藏族人民特有的习惯。在！没有这类习惯的民族里，这类谚语也就不可能产生。

自西汉末年佛教传入我国之后，佛教由内地及印度先后传入西藏，逐步形成了西藏形式的喇嘛教。佛教思想深入人心，浸透社会政治、经济、文化各个领域，于是，在语言里与佛教有关的谚语就形成。如：

༥ སངས་རྒྱས་ལ་ཀ་ཀ།

sangs rgyas ki ka kha

མ་མེས་ལ་གཤམ་གཏམ།

a mi gi gnav gtam

对佛讲“ka kha”（藏文字母）

向老人说故事。

（班门弄斧）



ལྷ་མས་ཁྱིད་ན་ ལྷ་མས་ཁྱིད།

bla mas khrid na bla mas khrid

རུ་མས་ཁྱིད་ན་ རུ་མས་ཁྱིད།

rku mas khrid na rku mas khrid

跟喇嘛讲经，

跟小偷学盗。

8 དཔོན་ པོ་ཕལ་ ཆེར་ རྩོད་ ལ་ (དགལ།

dpon po phal cher ngo bstod la dgv

ལྷ་མ་ པལ་ ཆེར་ རྩོད་ ལ་ ལ་ དགལ།

bla ma phalchen vbul vala dgv

为官者爱人恭维，

为佛者多喜供送。

ལྷ་མས་ ར་ བསད་ ཚོག་ ལ།

bla mas ra bsad chog na

རྩེ་ གནས་ གིས་ ཚང་ རྩུང་ མི་ ཚོག་ པ་ གང་ ལ་ ཡིད།

rye gnas gr̥is chang v̥thung mi chog pa gang na  
yod 喇嘛既能宰羊，

徒弟就可以喝酒。

那些源于历史故事，神话传说的谚语，尤为明显地表现了藏族文化传统的特色。

藏族史诗《格萨尔王传》是流传很广，妇幼皆知的民间故事。有谚语：

བོད་མི་རྗེ་ཁོ་ཀ་ནས་སྤྱད་ཀྱི།  
bod mi re<sup>འི</sup> kha na sgrung re

每个藏族人民口里有一部《格萨尔》

这个故事被引用其他文学作品之中。被誉为藏族语言的教科书  
《猴鸟<sup>的</sup>故事》第二章中，猴和鸟发生了争执后，猴子回到住处，  
商讨如何对付鸟儿，其中一个叫阿梨玛的青年猴子说道：

ནང་དབང་བོའ་དབང་གྲལ་མ་ཤིག་ག།  
nang dpa<sup>བ</sup> bovi bpa<sup>བ</sup> gral ma zhig na  
ཕྱི་ག་ཟེར་གྱི་དམག་ལ་སྤྱལ་མི་དགལ།  
phyi ge ser gyi t<sup>འ</sup>dmag la sgrag mi dgo s

内部勇气不消失，

哪怕外面格萨兵！

还有知：6

ཧོར་གྱིས་ཐུད་བཟས་པ་མཐོང་།  
hor gyis thud bzas pa mthong  
ཧོར་གྱིས་ལ་བྱུང་པ་མ་མཐོང་།  
nor gyis la brgyab pa ma mthong

只知“霍尔”吃奶渣糕，

未听说“霍尔”翻过山岭。

ཀྱ་ནག་ཅི་ནའ་རྒྱལ་པོས་བཟང་།  
 rgya nag tsi nvi rgyal pos bzong  
 ཉེར་སོག་རིང་གིར་རྒྱལ་པོས་བདག་  
 nor sog jing gir rgyal pos bdag

中国是中国皇帝所有，

蒙古是成吉思汗的领土。

都是由关依据的历史事实不同，所表现的手法不同，这些都是藏族所独具的，在其他民族语言中根本不可能存在。

在反映阶级斗争内容，谚语鲜明地表现农奴的悲惨遭遇及反剥削，反压迫的斗争精神。如：

ཁ་ཏ་ཐམས་ཅན་ནག་ནག་ཡིན།  
 kha ta thams chad nag nag yin  
 ལྷ་དཔལ་ཐམས་ཅན་སེམས་ནག་ཡིན།  
 bla dpan thams chad sems nag yin

天下乌鸦一般黑，

头人喇嘛心肠毒。

ཁ་འོ་མ་ལས་ལཱ་རེ།      kha vo ma las rjam

ཁོག་ཅེར་མ་ལས་རུབ།      khog tsher ma las rtsub

嘴比奶甜，

心比刺毒。

7 ཁ་གཅིག་ལྷོ་གཉིས་བསམ་པ་གསུམ།

kha gchig lche gnyis bsam pa gsum

一张口，两根舌头，三个想法。

谚语在揭露了在残山剩水间行乐的封建农奴统治阶级虚伪、恶毒的阶级本性之同时，对劳动人民悲惨身世的描绘也是真实的。如：

ཚིག་གསུམ་བཤད་ན་ཁ་བདར་གྱི།

tshig gsum bshad na kha vdar gi

གོམ་གསུམ་སྤོས་ན་ཉ་བདར་གྱི།

gom gsum spos na nya vd ar gi

说三句话抽舌，

走三步路断腿。

ཁ་ཡོད་ན་བཤད་དབང་མེད།

kha yod na bshad dbang med

མིག་ཡོད་ན་ལྷོ་དབང་མེད།

mig yod na lta dbang med

有口无处诉

有眼不能看。

ཉིན་མེད་མི་དང་།

nyin movi mi dang

མཚན་མེད་ལྟ།

mtshan movi rhyi

白天的人，  
夜里的狗。

尽管阶级斗争尖锐地对立着，但人们并不听天由命，忍辱受压，  
谚语还表现了人民不屈服的阶级性格和高尚情操。如：

ཇང་རལུང་ན་བཟུ་བྱ་མེད།

chang vtnung na bzi rgyu med

དཔོན་ལྷན་ན་རྒྱུ་མེད།

dponthung na vjig rgyu med

喝酒不醉，

见头人不怕。

7 མེང་གཱ་ཤོ་མ་བཟོ་འདྲོད་ན།

seng gevi vo ma bzhon wdod ná

དྲ་ལ་རལུང་ལཱ་སྟོང་སྟོང་དགམ།

de lav thab bvisnyingstobs agos

要能挤狮子奶，

就得有战胜狮子的胆量。

藏族人民，在和大自然作斗争的过程中，积累了很多丰富的关于农牧业生产及气象观测谚语，对指导生产，安排生活起到了积极

作用。很值得我们学习和总结。如：

ཚོག་གིས་རྩ་མ་ཚོས་ན་ནད་ཟིག་ཡིད།  
zog gis rtsa ra zos na nadziq yod

མ་ཡིས་གཏམ་མ་བཤད་ན་སྐྱན་ཟིག  
mi yis gtam na ba... na skyon zo

牛不吃草有疾病，  
人不发言心忧愁。

三 = = = - - -

9 སོ་ནམ་ང་(རྒྱམ་པའི་ཁ་ལ་གསེར་ཡིད།  
so nam pa rnam povi khalā gser yod  
老农嘴里有黄金。

9 ལུག་རྩ་(དམར་མས་འཕུར་ན་བབས་རྟགས་ཡིད། (二 = = = 二 - )  
khug rta dmav mos v phur na bbas rtags yin  
ལུག་རྩ་(ཐོན་པའི་འཕུར་ན་བང་རྟགས་ཡིད།  
khug rtathon por v phur na thang rtags yin  
燕子低飞要下雨，  
燕子高飞天必晴。

འཇུག་ རྩིས་ ལག་ མཐོལ་ ཅམ་ ལ།

vkhyag rom lag mthiltsam la.

ཐང་ གི་ ཉི་ མ་ སུན་ དག་ ཤར།

thang gi nyi ma spun dgu shar

薄冰如掌大，

九日同时升。

在赞美正直、纯真的品德，要求人们要珍惜光阴，刻苦精进，追求真理方面的谚语则是大量的。如：

ལ་ རབས་ ། མ་ རབས་ ། སྤྱད་ པ་ ། ཤེས།  
ya rbas ma rbas spyod pa shes

ས་ ཕྱགས་ ། ལང་ གི་ ། སྐད་ གིས་ ། ཤེས།

sa phyogs gang gi skad gis shes

行动见人品，

乡音知故里。

འདྲ་ ཉགས་ བྱད་ པར་ དགའ་ བའ་ མ།

vdri rtags byed pardgav bavi mi

ལམ་ ། རྗེར་ བའ་ དྲགས་ པ་ མད།

lam kha nor ba:i d'ogs pa med

好问的人，

不会迷路。

བསམ་ པ་ ལར་ མམས་ བཅང་ །

bsam pa yar sems bchng

སྤྱད་ པ་ ལར་ འཁལ་ བྱད།

skud pa yar vshel byed

思想向上想，

捻线向上转。

ཤེས་ བྱ་ བྱེ་ བཅང་ ཅེ་ བྱང་ རྩེ།

shes bya bye thang chu dang vdra

གཏོང་ ཏུ་ བརྐོས་ མ་ ཏུངས་ རྗེང་ བཅོམ།

gting dubrkos na dang zhi ngbsil .

知识如同沙滩的清泉，

挖的越深越清甜。

伴随着历史前进的脚步，谚语也在不断向前发展，由于党的民族政策的贯彻执行，社会主义革命和社会主义建设的伟大胜利，西藏的社会面貌发生了天翻地覆的变化，人民的思想感情也发生了急剧的改变，无数的谚语反映了这种变化了的新面貌。如：

སྤྱིད་ རེ་ སྤུག་ རེ་ མ་ རབྱུང་ བ།

སྤྱིད་ སྤུག་ བཅང་ ཡིན་ མི་ ཤེས་ བ།

ལ་ རེ་ བྱུར་ རེ་ མ་ བརྐོང་ བ།

ལ་ བྱུར་ བཅང་ ཡིན་ མི་ ཤེས་ བ།

skyid re sdug re ma vthung na

skyid sdug gong yin mi shes gi

la re thur re ma brgyab na

la thur gang yin mi shes gi

不经过艰苦的生活，

那知今日的幸福，

不越高山，

不知平地的好走。

8

གང་ ཏུ་ སྤྱིད་ ཡང་ རྩེ་ བཅོམ་ བྱང་ རྩེ།

མུ་ ཡ་ སྤུག་ བྱང་ སྤུན་ བྱང་ རྩེ།

ཤེས་ བྱེ་ བཅང་ ཅེ་ བྱང་ རྩེ།



gang tusong yang rang yuldangvdra

su lathug kyngspun dang vdra

到那里如同自己家，  
遇到谁就象亲兄弟。

综上所述，藏族谚语在内容上可归纳如下几个方面：

- (一)表现了对劳动的热爱，对待生活立身处世的种种健康思想和坚强性格；
- (二)表现了高尚的论理观念；
- (三)表现了藏族自然环境，社会风貌、世态人情，以及历史文化；
- (四)表现了过去的悲惨遭遇及不满与反抗精神。

由于历史条件的限制，那些产生于旧社会的谚语，多少带有些朴素性；或者在一些谚语里由于形式过于简短，所表现出来的思想感情未必完美、全面，甚至是糟粕。如：

ལྷ་མ་རྟོག་གི་ལ་ལྷ་མ་བུ།

ལྷ་མ་རྟོག་གི་ལ་ལྷ་མ་བུ།

l ha ma rig gang la zha ma bud  
chu ma rig gong la lham ma phud

未见神佛先别脱帽，

未见江河不要脱鞋。

所以正象鲁迅先生指出的“某一种人，一定只有这一种人的思想和眼光，不能越出他本阶级之外。”尽管如此，也能窥视藏族人民感情真挚，语言丰富之一斑。